

структивні чинники щодо їх реалізації, вміння долати конфліктність ситуації за допомогою моральних засобів.

Викладене дає підстави для здійснення таких теоретичних узагальнень:

1) аналіз напрацювань учених дав змогу виявити три принципові позиції, що окреслюють різні підходи щодо розв'язання проблеми співвідношення моральних цілей і засобів в історії філософсько-етичної й педагогічної думки;

2) узагальнення досвіду вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи» виявило, що у професійній підготовці викладача вищої

школи на базі магістратури можливості ознайомлення з проблемою співвідношення моральних цілей і засобів у педагогічній діяльності полягають в удосконаленні змістового наповнення програмового матеріалу, творчому підході щодо розроблення індивідуально-дослідницьких завдань, дотриманні норм професійної етики під час виконання кваліфікаційної роботи.

Подальшого дослідження потребує проблема морального регулювання дій викладача (учителя) у виборі засобів для досягнення освітньої або виховної мети. Це й визначає напрям перспективних наукових розвідок автора.

ДЖЕРЕЛА

1. *Васянович Г.П.* Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. / Г.П. Васянович. — Л., Норма, 2005. — 344 с.
2. Вища педагогічна освіта : теорія і практика проектування : навч.-метод. посіб. Додаток В (1) : Навчальні програми дисциплін нормативного циклу. Педагогіка вищої школи [Робоча навч. прогр. для студ. на пряму підготовки 1801 Специфічні категорії спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи ОКР Магістр] / авт.-укл. В.І. Бобрицька ; за ред. О.Б. Жильцова. — Полтава : ТОВ «Скайтек», 2011. — 56 с.
3. *Зеленкевич Я.Ф.* Вільна школа (Її ідеї й здійснення їх в практиці) / Я.Ф. Зеленкевич // Учитель. — Р. XXV. — Л., 1912/1913. — Ч. 11—12. — С. 338—340.
4. Магістерська робота з педагогіки вищої школи [для студ. напр. підготовки 1801 Специфічні категорії спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи] / уклад. В.І. Бобрицька. — Полтава : ТОВ «Скайтек», 2011. — 180 с.
5. Національна рамка кваліфікацій. Постанова КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
6. *Сухомлинський В.О.* Як виховати справжню людину / В.О. Сухомлинський // Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. — Т. 2. — К. : Рад. шк., 1976. — С. 149—416.
7. *Толстой Л.Н.* Свободная школа // Хрестоматия по истории педагогики / сост. Н.А. Желваков. — М. : Учпедгиз, 1935. — С. 473—478.
8. *Хоружа Л.Л.* Етичний розвиток педагога : навч. посіб. / Л.Л. Хоружа. — К. : Академвидав, 2012. — 208 с.

УДК 374

М.Ф. Войцехівський,

директор Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

ДО ПИТАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕТОДИСТІВ ІНСТИТУТІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Питання визначення та впровадження стандартів у системі освіти пов'язане з проблемою досягнення її якості. В галузі освіти якість визначається рівнем досягнення певних стандартів та їх порівнюваності з іншими системами, як кінцевий або проміжний результат. Стандартизацію професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти ми розглядаємо як один з компонентів цілісної системи підвищення кваліфікації та системи безперервної освіти. Адже постійне вдосконалення професійної кваліфікації є послідовним та безперервним процесом, що супроводжується напрацюванням власного педагогічного досвіду, досягненням життєвих орієнтирів, побудовою професійної та життєвої компетентнісної траєкторії. Сьогодні в Україні тривають процеси

визначення кваліфікаційних вимог до різних спеціалістів та відповідно стандартизації навчання, діяльності та підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі освіти. Зокрема, недостатньо вирішені та відображені у системі стандартизації питання професійного розвитку методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Метою статті є визначення поняття стандартів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, аналіз досвіду провідних європейських країн щодо питань професійної компетентності педагогічних працівників та підходів до їх стандартизації, обґрунтування необхідності розробки рамкової структури рівнів ключових професійних компетентностей та відповідних стандартів.

Фахівець, який опікується питаннями підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, а по суті — методист, розглядається сьогодні як фахівець системи освіти дорослих і водночас як викладач, консультант, експерт, тьютор, дослідник та насамперед наставник, який виконує досить широкий спектр функцій, а отже, повинен володіти характеристиками, які відображають різні сторони та форми освітньої діяльності.

Поняття «стандарт» (від *англ.* standard — норма, взірць) у широкому сенсі означає взірць, еталон, модель, які застосовуються як вихідні для зіставлення з ними інших подібних об'єктів.

За визначенням Міжнародної організації стандартизації (International Organization for Standardization), стандартом є встановлений на основі консенсусу та схвалений визнаним органом документ, який запроваджує для загального та багаторазового застосування правила, керівництва та характеристики для проведення діяльності з метою досягнення оптимального рівня порядку у конкретному контексті [9]. Це визначення вважаємо оптимально відповідним тим аспектам, що визначені у нашому дослідженні, та таким, яке може бути основою подальшого визначення стандартів компетентностей методистів ІППО.

У вітчизняних довідкових джерелах поняття «стандарт» визначається як система основних параметрів, що приймаються за державну норму освіченості, яка відображає соціальний ідеал і враховує можливості реальної особистості й системи освіти щодо досягнення цього ідеалу. Основними об'єктами стандартизації в освіті є її структура, зміст, обсяг навчального матеріалу і рівень підготовки [2, 318].

Питання стандартів та стандартизації в системі освіти останнім часом набуває значної актуальності та все частіше досліджується з соціально-педагогічної та філософської точок зору (В.П. Андрущенко, В.І. Байденко, В.П. Беспалько, І.Ф. Бех, І.А. Зязюн, В.С. Лутай, Н.Г. Ничкало, В.Л. Петренко, Н.А. Фоменко та інші).

За визначенням О.І. Локшиної, «стандарт відкриває перспективи для забезпечення рівності можливостей для населення, а державним органам — надає реальний шанс для моніторингу якості національної системи освіти» [3, 120]. Стандарт в широкому розумінні — це певна норма, модель, еталон, зразок, який може бути елементом зіставлення з ним інших подібних об'єктів. Зазвичай залежно від рівня організації, яка затверджує та впроваджує стандарт, розрізняють державні, галузеві й стандарти освіти навчальних закладів.

У провідних європейських країнах питання професійної компетентності педагогічних працівників визначено як надзвичайно важливе, воно є предметом постійного обговорення та розробки. Слід зауважити, що саме оцінювання та стандар-

тизація професійних компетентностей є необхідними складовими системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, умовою якісної освіти в контексті освіти впродовж життя.

Для нас особливого значення набуває поняття стандартів у системі післядипломної освіти та освіти впродовж життя. Оскільки підвищення кваліфікації відбувається переважно на базі інститутів та університетів, слушним буде звернутись до визначення стандартів саме у цій системі. Так, у постанові Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 р. № 1247 «Про розроблення державних стандартів вищої освіти» зазначено: «*Державні стандарти вищої освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм одержання вищої освіти*» [1].

Останнім часом розглядаються різні моделі освітніх стандартів, серед яких — *вхідна, процесуальна, результативна* (О. Логвінова, Н. Мельникова) [5, 12—125]. Новий період розвитку освітніх стандартів, починаючи з 1990-х рр., виокремив нову модель стандартів — *результативну*, що характеризується гнучкими засобами опису структури та змісту й чітким визначенням результату навчання. І саме сьогодні результативна модель стандартів *трансформується у компетентнісну*, яка передбачає опис результатів на компетентнісній основі.

Теоретичне обґрунтування сучасних підходів до стандартизації професійного розвитку педагогічних працівників висвітлене у роботах зарубіжних дослідників, серед яких — Дж. Картрайт, Б. Бані, В. Кербо, К. Бенкет, що опікувались проблемами впровадження ІКТ в систему освіти, К. Чіні (зокрема, вчителів початкових класів), Дж. Краєвський, М. Комз (розвиток теорій навчання та виховання), Д. Фліндерс, М. Велш (досвід та педагогічна практика педагогічних працівників) та ін.

Слушним вбачаємо звернення до міжнародних стратегій, що визначають політику у галузі стандартів та слугують взірцем для гармонізації стандартів у системах освіти різних країн. В основі загальноєвропейських підходів до формування стандартів та нормативів щодо кваліфікаційних вимог педагогічних, в тому числі навчально-методичних працівників, — міжнародні стратегії та документи, прийняті на світовому та загальноєвропейському рівнях.

Серед них перш за все варто згадати Лісабонську стратегію навчання впродовж життя, яка була прийнята у березні 2000 р. Цей документ визначив загальну рамку нових базових навичок (компетентностей), необхідну людині для навчання впродовж життя як ключової умови у відповідь на глобалізаційні процеси та перехід до економіки знань в контексті визнання людини як

основної цінності на Європейському континенті. Пізніше Європейський Союз (Європейська Рада як орган виконавчої влади ЄС) у Стокгольмі 22–24 травня 2001 р. та у травні 2002 р. у Барселоні оприлюднив цілі європейської освіти та підготовки вчителів разом з Програмою дій в освіті та підготовці фахівців (*The Education and Training Work Programme 2010*). Ці цілі включають розвиток навичок та компетентностей, притаманних суспільству знань, а також сприяння вивченню мов, розвитку підприємництва та європейського виміру в освіті.

Не останню роль у розробці вимог та стандартів системи вищої освіти та освіти дорослих відіграє Болонський процес, який був започаткований у 1999 р. і до якого долучилися 46 країн, в тому числі й Україна. Важливим напрямком даної діяльності є реформування (реструктуризація) освітніх програм та, як наслідок, зміни в кваліфікаціях (дипломах). У Бергені (Норвегія) в 2005 р. міністри освіти різних країн ухвалили так звану Болонську рамку кваліфікацій, що стала підґрунтям для розробки та впровадження стандартів. Міністри усіх країн — учасниць Болонського процесу вирішили запровадити національні рамки кваліфікацій до 2010 р. Метою Болонської рамки є забезпечення механізму, який взаємопов'язує національні рамки кваліфікацій для досягнення: міжнародної прозорості (порівнюваність кваліфікацій між країнами); міжнародного визнання кваліфікацій (розробка рамки, що надає загальне розуміння результатів, представлених у кваліфікаціях, з метою працевлаштування та доступу до безперервної освіти); міжнародної мобільності студентів (та осіб, що навчаються) і випускників (можливість використати свої результати навчання за кордоном у рідній країні та навпаки; визнання спільних рівнів навчання різними країнами).

Саме в рамках Болонської системи запроваджено так звані «Дублінські дескриптори», які не лише мають охоплювати широкий перелік дисциплін і профілів, але й, наскільки це можливо, національні варіанти того, як кваліфікації було розроблено та визначено.

Паралельно існує Європейська рамка кваліфікацій навчання впродовж життя (ЄРК) [12, 10–18]. Вона була прийнята Європейським Союзом і пов'язує усі освітні та навчальні (підготовчі) кваліфікації в Європі, включаючи пов'язані з Болонською рамкою. Європейський Союз та країни — учасниці Лісабонської стратегії мали узгодити свої національні рамки кваліфікацій з ЄРК до 2012 р. Міжнародні мережі ENIC/NARIC, що підтримуються європейськими інституціями (ЄП, РЄ, ЮНЕСКО), містять публічний перелік держав, які підтвердили або знаходяться у процесі закінчення самосертифікації [www.enic-naric.net]. До цього переліку входить і Україна.

Важливим елементом професійних стандартів методистів ІППО міжнародна спільнота вбачає інформаційно-комунікаційну компетентність (*ІК-компетентність*). У галузі ІКТ існує низка міжнародних підходів до стандартизації ІКТ-компетентностей різних фахівців у галузі освіти — вчителів, керівників освітніх закладів та працівників системи ІППО. Так, стратегія ЮНЕСКО [8], що спрямована на встановлення стандартів у галузі ІКТ для педагогічних працівників, зокрема вчителів, закріплює за ними такі функції: розробка та дизайн навчальних програм, організація навчально-виховного процесу та забезпечення його технологічно збагаченими практиками. Зокрема, важливим вбачається саме таке планування навчального процесу, яке забезпечило б формування технологічно спроможної шкільної молоді. Така науково-методична задача повністю відповідає місії системи післядипломної освіти та завданням методистів, які працюють у ній і забезпечують оновлення знань слухачів з огляду доцільності застосування ІКТ у навчальному процесі.

ЮНЕСКО закріплює за собою право встановлювати стандарти в галузі ІКТ в рамках спеціалізованої програми (ICT—CST) та згідно з Планом дій, визначеним двома етапами Світового саміту з інформаційного суспільства, що відбувся в Женеві у грудні 2003 р. та в Тунісі у листопаді 2005 р. [<http://www.itu.int/wsis/basic/about.html>]. Зазначений План дій окреслює загальну рамку стандартів ІКТ-компетентностей для вчителів, яку доцільно використовувати для методистів та інших категорій педагогічних працівників. Стратегічна рамка ІКТ-стандартів для педагогів демонструє, яким чином професійний розвиток педагога має відповідати стратегічним освітнім змінам у різних країнах з точки зору формування навичок для ХХІ ст. і підтримувати соціальний та економічний розвиток країн. Вона рекомендована для тих, хто здійснює професійний розвиток педагогічних працівників та формує програми їхнього підвищення кваліфікації.

Детальніше стандарти ЮНЕСКО (*UNESCO ICT Competency Standards for Teachers*) пропонують:

— визначити універсальні методичні рекомендації, що можуть бути використані в системі підвищення кваліфікації для розробки та оцінки програм підготовки та підвищення кваліфікації вчителів щодо використання ІКТ у навчальних програмах;

— надати перелік кваліфікацій, що дадуть змогу інтегрувати ІКТ у процес навчання та сприятимуть покращенню професійних якостей спеціалістів;

— через використання ІКТ у підвищенні кваліфікації вчителів сприяти розвитку навичок та компетентностей фахівців у галузі педагогіки, співробітництва, лідерства та інновацій;

— гармонізувати теоретичні основи та термінологічний апарат у галузі ІКТ у системі освіти.

Розглянемо також підходи до стандартизації ІКТ-компетентностей за міжнародною системою Національних освітніх технологічних стандартів та показників для адміністраторів освіти США (*National Educational Technology Standards (NETS•A) and Performance Indicators for Administrators, 2009*) [10], які також пропонуються міжнародною спільнотою для використання. Ця система визначає такі основні показники, яким повинен відповідати педагог-адміністратор (ми ж маємо на увазі методиста, що виконує функції адміністратора):

1) *прогностичне лідерство* — спрямування своїх знань та навичок на підтримку та впровадження цифрового навчання, формування сприятливих умов для інтеграції технологій в освіту, створення відповідного освітнього середовища;

2) *культура навчання в умовах цифрової ери*, що забезпечує повноцінну динаміку, відповідну часу та привабливу для всіх учасників процесу навчання (упровадження освітніх інновацій, спрямованих на безперервне удосконалення цифрового навчання, сприяння використанню цифрових технологій, забезпечення ефективної практики вивчення технологій та їх інтегрування у процес навчання);

3) *високий рівень професійної практики* — створення середовища професійного навчання та підвищення кваліфікацій через інтеграцію сучасних технологій та цифрових ресурсів, участь у діяльності спільнот, просування та моделювання ефективного спілкування та співпраці у використанні технологій;

4) *систематичне вдосконалення* — цілеспрямовані зміни та співпраця з усіма учасниками навчального процесу з метою створення баз даних, аналіз, інтерпретація результатів та поширення інформації з метою підвищення рівня роботи, підтримання відповідної інфраструктури для поширення інтегрованих технологій та розвитку спільного культурного розуміння через використання сучасних комунікаційних інструментів та інструментів співпраці.

Цікавими в аспекті дослідження є розробки спільного проекту Міжнародного банку реконструкції та розвитку і МОН України «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», що були оприлюднені у 2010 р. [4].

Ці дослідження пропонують *Базову кваліметричну модель професійної діяльності педагогічних працівників відповідно до кваліфікаційних вимог*, що може бути застосована у системі післядипломної педагогічної освіти. Модель містить такі позиції: фактор (компетентності), критерії, інструментарій та коефіцієнти відповідності. У моделі виокремлено такі категорії компетентності: функціональна, когнітивна (знаннева), діяльнісна, соціально-особистісна.

Отже, керуючись європейськими стратегіями та досвідом провідних країн світу, вважаємо за потрібне визначити власне бачення щодо створення стандартів професійного розвитку методичних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти України.

Надамо *основні характеристики*, що, на наш погляд, мають бути *притаманні стандартам професійного розвитку методистів ІППО*.

1. Стандарти мають містити аналіз чинників, що сприяють створенню конструктивної системи неперервної освіти методистів ІППО, та акцентувати увагу на необхідності та результативності їхньої освіти.

2. Зміст професійного розвитку методистів ІППО в системі неперервної освіти повинен охоплювати проблеми викладання, сучасні теорії навчання та визначати основні принципи, згідно з яким людина навчається впродовж життя, а також принципи співпраці всіх учасників навчального процесу в контексті відкритого освітнього середовища.

3. Стандарти мають визначати, що основою професійного розвитку методистів ІППО є поглиблення знань із суті предмета та освітніх стратегій, що базуються на практичних дослідженнях та досвіді, з метою надання підтримки суб'єктам навчання та підвищення їхньої кваліфікації.

4. Стандарти в системі неперервної професійної освіти мають бути спрямовані на поєднання в єдину систему всіх елементів, що забезпечуватимуть використання новітніх знань, навичок та умінь у процесі освіти дорослих. Процесуальні стандарти визначають способи організації навчальних потреб, їх оцінювання, методику розв'язання проблем та досягнення позитивних результатів.

5. Основою професійного розвитку методистів ІППО, спрямованого на підвищення рівня успішності слухачів, є використання аналітичних даних про навчальну успішність з метою визначення пріоритетів розвитку освіти дорослих, моніторингу навчального прогресу та сприяння неперервному вдосконаленню освіти. Професійний розвиток сприяє усвідомленню педагогами суті нових ідей, новітніх освітніх технологій, їхніх цілей, головних характеристик та їхнього зв'язку із відомими теоріями навчання.

6. Зміст професійного розвитку методистів ІППО повинен висвітлювати приклади ефективної організації та структури професійного розвитку американських педагогів, яким сприяють розвиток професійних спільнот, лідерство та наявність відповідних ресурсів.

7. Стандарти професійного розвитку методистів мають визначати методи і форми, основні цілі та завдання, які передбачають формування професійної готовності до реалізації таких компонентів: позитивне ставлення до людей різного віку; забезпечення рівноправності представників різних статей; рівноправне відображення у змісті

професійної діяльності культурних, расових та етнічних особливостей; доброзичливе ставлення до людей із різних соціальних верств та різного матеріального добробуту; використання педагогічних технологій контрверсивних поглядів на одну і ту ж проблему; виховання патріотизму і національної гордості; розкриття сутності процесів інтеграції та збалансованості економіки, навколишнього середовища та суспільства.

Відповідно до мети формуємо такі висновки.

1. Проблема запровадження стандартів пов'язана з питанням досягнення якості освіти. У галузі освіти якість визначається рівнем досягнення певних стандартів та їх порівнюваності з іншими системами.

2. У провідних європейських країнах професійна компетентність педагогічних працівників є надзвичайно важливим питанням та предметом постійного удосконалення. Важливо те, що саме оцінка та стандартизація професійних компетентностей є необхідними складовими системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників та умовами якісної освіти в контексті освіти впродовж життя.

3. Останнім часом у світі розглядаються різні моделі освітніх стандартів, серед яких — вхідна, процесуальна, результативна та компетентнісна. Саме компетентнісна модель сьогодні викликає значний інтерес розробників стандартів та вважається дієвою, результативною та спрямованою на розвиток різносторонніх якостей суб'єкта.

4. В основі загальноєвропейських підходів до формування стандартів та нормативів щодо кваліфікаційних вимог до педагогічних, в тому числі навчально-методичних працівників, лежать міжнародні стратегії та документи, прийняті на світовому та загальноєвропейському рівнях, зокрема, Лісабонська та Болонська стратегії, Європейська рамка кваліфікацій, Дублінські дескриптори та ін., досвід провідних країн світу.

5. Опрацьовані матеріали також можуть бути підставою для розробки рамкової структури рівнів ключових професійних компетентностей, яку можна застосувати для створення системи безперервного професійного розвитку методистів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та покращення якості професійного зростання цих спеціалістів.

ДЖЕРЕЛА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 р. № 1247 «Про розроблення державних стандартів вищої освіти» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1247-98-%EF>
2. *Гончаренко С.У.* Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
3. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX — початок XXI ст.) : [моногр.] / О.І. Локшина. — К. : Богданова А.М., 2009. — 404 с.
4. Кваліфікаційні вимоги до діяльності педагогічних працівників / за наук. ред. Г.В. Єльнікової // Аналітичний звіт за результатами дослідження з освітньої політики. — Т. 2. — 95 с.
5. *Логвинова О.Б.* Российский опыт построения и актуальные проблемы развития образовательных стандартов / О.Б. Логвинова, Н.Б. Мельникова // Российский и зарубежный опыт построения систем образовательных стандартов : сб. науч. тр. — М. : Изд-во НПО «Образование от А до Я», 2000. — С. 12—125.
6. *Мукан Н.* Стандарти професійного розвитку педагогів у США / Н. Мукан // Вісник Львівського університету. — Сер. «Педагогіка». — 2009. — Вип. 25. — Ч. 3. — С. 285—282.
7. *Пуховська Л.П.* Професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи в другій половині XX століття : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / АПН України ; Л.П. Пуховська. — К., 1998.
8. ICT Competency Standards for Teachers. — UNESCO 2008. — United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization — United Kingdom. — 15 p.
9. International Organization for Standardization. ISO/IEC Guide : 2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.iso.org/iso/support/fags/fags_standards.thm.
10. ISTE (International Society for Technology in Education) / National Educational Technology Standards [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.iste.org/AM/Template.cfm?Section=NETS>
11. The Lisbon Recognition Convention (The Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European Region), 1997 (ETS No. 165) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.enic-naric.net/index.aspx?s=n&r=ena&d=legal>
12. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. (2006/962/EC) // Official Journal of the European Union // L 394. — 30.12.2006. — P. 10—18.